

Om de unge Landmænds praktiske Uddannelse
navnlig med Hensyn til Landhusholdnings-
selskabets Lærlingeinstitution.

Foredrag i det kgl. Landhusholdningsselskab d. 18. April 1883
af Inspektør N. P. I. Buus.

Allerede afvigte Efteraar blev jeg underrettet om, at Præsidiets for det kongelige Landhusholdningsselskab paatænkte at faa Lærlingeinstitutionen underkastet en Drøftelse i et af Selskabets Vintermøder, grundet paa, at det var mere end 10 Aar siden, at denne Sag sidst var Gjenstand for Diskussion, og Præsidiets ønskede ved en saadan Drøftelse at faa prøvet, hvorvidt Lærlingeinstitutionen for Landvæsenlærlingenes Vedkommende i sin nuværende Form svarede til de indvundne Erfaringer og de forandrede Forhold. Samtidig rettedes til mig en Anmodning om at indlede denne Forhandling, hvilket jeg formoder var begrundet i, at jeg ved igjennem en lang Aarrække at gennemgaa Lærlingenes Dagbøger efter Præsidiets Anmodning maatte antages baade at have Interesse for Lærlingesagen og at kjende dens stærke Sider og dens Brøst saa godt som Nogen.

Jeg var imidlertid forhindret i at komme til Kjøbenhavn i Vinter, men afseet derfra kunde jeg dog ikke ønske at paatage mig det omtalte Hverv, thi jeg har havt Lejlighed til hvert Aar, naar jeg indsendte Bedømmelsen af Dagbøgerne til Præsidiets, at udtale mig om Sagen i

Almindelighed, og naar jeg har havt nye Forslag at fremkomme med eller nye Synspunkter at gjøre gjældende, saa har jeg stadig udtalt mig gjennem disse aarlige Beretninger, som ere offentliggjorte igjennem Selskabets Aarsberetning, og man kan derfor ikke vente noget Nyt fra min Side; men desuden, naar Præsidiet ønsker en kritisk Drøftelse af Lærlingesagen i sin nuværende Form, saa staaer jeg netop i saa nært Forhold til denne Form, at man ikke godt kan vente en indgaaende Kritik fra min Side. Jeg maatte saaledes bede mig fri for at indlede Forhandlingen, hvorimod jeg gjerne vilde være med til en Drøftelse, naar Diskussionen blev aabnet af Andre.

Dette er nu skeet paa forskjellig Maade i Vinterens Løb. Allerede ved Selskabets Generalforsamling i Efteraaret rejste Forpagter Bokelmann og Flere en Diskussion om forskjellige Spørgsmaal vedrørende Lærlingesagen; senere er Forhandlingen fortsat i nogle Blade af den landøkonomiske Presse, og det er da i Overensstemmelse med mit tidligere Løfte, naar jeg iaften fremkommer med et Indlæg. —

Landhusholdningsselskabets Lærlingeinstitution er for Landvæsenslærlingenes Vedkommende grundlagt paa en Tid, da Kundskab i Agerbruget kun grumme vanskelig fandt Vej til det mindre Jordbrug, og paa en Tid, da den almindelige Skoledannelse stod paa et meget lavt Trin. Selskabet søgte da at formaa unge Bondesønner til at forlade Hjemmet og i nogle Aar tage Plads som Lærling i større Avlsbrug i forskjellige Egne af Landet for at paavirkes ved, hvad de fik Lejlighed til at høre og se, og atter efter endt Læretid paavirke Hjemmet og den nærmeste Kreds. Deraf udvikledes saa den nuværende planmæssige praktiske Oplæringsmethode, saaledes at de unge Mennesker skulde arbejde som Lærlinge i 3 Aar i tre forskjellige Landbrug samt i forskjellige Egne af Landet. Hvor Lærlingene anbragtes efter endt Læretid, er jeg ikke istand til at oplyse, men der er al Grund til at antage, de som Regel gik tilbage til Fædrenehjemmet igjen.

Forholdene have imidlertid i Aarenes Løb forandret sig i en væsentlig Grad i flere Retninger; thi nu for Tiden er det saare langt fra saaledes, at Kundskab i Agerbruget kun vanskelig finder Vej til det mindre Jordbrug; Fagkundskaben finder tvertimod overmaade let Adgang til ethvert omend nok saa lille Jordbrug og det ad flere Veje. Nu er Landhusholdningsselskabet ikke den eneste Forening i Landet for Landbrugets Fremme, men en Mængde lokale Landboforeninger fordele sig over hele Landet og naa til enhver fjerntliggende Afkrog. Landboforeningerne have igjen organiseret sig i Fællesforeninger, som sammenkalde Delegerede til aarlige Møder for at drøftø Landbrugets Anliggender, og der kan ikke fremkomme noget Nyt, uden at det paa kort Tid igjennem Landboforeningerne naaer hen til alle Egne. Landbrugspressen hører i sin nuværende Udviklingstilstand væsentligst den nyere Tid til. Den har havt ondt nok med at trives i tidligere Tider, men nu florerer den tilsyneladende godt, thi det ene Blad opstaaer efter det andet, og ethvert nyt Blad støtter jo sin Berettigelse paa, at det er afpasset efter en særegen Læsekreds, som tidligere ikke har været tilstrækkelig paaagtet, og saa søger det sine Læsere dér; men de allerfleste af vore landøkonomiske Blade stille sig det Formaal fortrinsvis at varetage den mindre Jordbrugers Vejledning. Ogsaa de mange Landbrugsskoler, som efterhaanden opstaa paa Landet, ere et Produkt af den nyeste Tid, og deres Bestemmelse er fornemmelig den at bringe Oplysning og Fagkundskab til de mindre Jordbrugere. Herunder maa da ogsaa nævnes Præmieuddeling for ypperlig Dyrkning af Huslodder som et meget virksomt Middel til at sprede Kundskab til den intensive Benyttelse af Jorden omkring i de allermindste Jordbrug, og den samlede Virkning af disse forskjellige Forsøg er da den, at Kundskab i Landbruget nu for Tiden spredes overmaade let til alle Sider, og man maa sige, Landbruget kan nu ikke stagnere noget Sted i Landet af den Grund, at det er afskaaret Tilgang af Kundskab og Indsigt.

Men ved Siden af staaer ogsaa den almindelige Skoledannelse nu for Tiden paa et ganske anderledes Trin end tidligere. Det er ganske vist et mørkt Billede af den almindelige Skoledannelse, som fremgaaer af Pastor Bangs Undersøgelser over Rekrutternes Skrivefærdighed, og det overrasker vist de Fleste. Men mon der ikke ogsaa er fældet en stræng Dom over de fremlagte Præstationer? Jeg tvivler i det Mindste ikke om, at vi ville bedømme Almueskolen altfor uretfærdig, hvis dette lave Standpunkt i Skrivefærdighed skal bruges som et Maal for, hvor lidt Almueskolen helt igjennem præsterer paa alle Omraader. Naar Drengen konfirmeres i 14 Aars Alderen, undertiden udskrives af Landsbyskolen Aaret før og saa aldrig har en Pen i Haanden i de efterfølgende 8 Aar, og han saa uden Varsel kaldes ind til en Prøve i Skjønkrivning, saa kan man nok forstaa, at der af en i Forvejen tung og uøvet Haandskrift ikke er nogen god Præstation at vente. Er han maaske tilmed betænkelig ved at gjøre sine Sager for godt af Frygt for at faa en længere Tjenestetid, saa kan det nok forstaaes, om Resultatet af Prøven bliver slet; men hvorledes vilde det gaa os, som mene at have lært Noget, om vi uden Varsel skulde underkastes en Examen i et eller andet Fag 8 Aar efter, at vi sidst havde det i Tankerne?

Men jeg har dvælet ved disse Forhold, fordi Selskabets Fordringer til Lærlingenes Kundskaber ved Antagelsen ikke gaa udover det Maal, som kan erhverves i en almindelig Almueskole, og som er godtgjort ved en Udskrivningsattest af Skolen. Den vigtigste Garanti for Lærlingenes Skoledannelse har egentlig været den, at Lærlingene skulde skrive deres Ansøgninger selv. Derved har Selskabet kunnet sikre sig, at det altid har faaet Lærlinge, som allesammen kunde skrive, som altsaa ifølge Pastor Branth's Undersøgelser altid maa have hørt til den bedst oplyste Del af Ungdommen paa Landet; ikke desto mindre stode de som Lærlinge betragtede, naar vi gaa 20 Aar tilbage, paa et tarveligt Kundskabstrin; thi skjøndt

de kunde skrive, saa formaaede dog kun de færreste af dem at kunne levere et ordentligt skriftligt Arbejde; de forstode ikke at ordne deres Tanker og fremsætte dem i et ordentligt Sporg.

Men i den Henseende er Tilstanden nu helt anderledes. De Lærlinge, som melde sig i disse Aar, staa nu baade i Kundskab og tillige i deres hele aandelige Udvikling paa et ganske andet Trin. Igjennem de sidste 17 Aar har jeg aarlig gjennemgaaet fra 110 til 130 Dagbøger fra Selskabets Lærlinge; den Mening, jeg kan have om Lærlingenes Udviklingstrin, er altsaa mere end et blot Indtryk, og anstiller jeg en Sammenligning imellem Dagbøgerne fra de første 5 Aar og de sidste 5 Aar, saa skulde man tro, at Flertallet af Nutidens Lærlinge kom fra en anden Samfundsklasse end Flertallet af Lærlingene for 16 Aar siden. Det er sandsynligt, at Almueskolen gjennemgaaende er bedre nu end dengang, ialtfald er den nok gaaet frem i den Hensende, at den bliver bedre benyttet af de Forældre, som i Tide tænke paa, at deres Børn senere skulle ud i Verden; og hvor dette er Tilfældet, vide vi jo, at den forreste Spids af Skolen kan naa mærkværdig langt ud over det gennemsnitlige Kundskabsmaal, og tilmed er der vel næppe mange tænksomme Forældre, som nu sende deres Børn ud i Verden som Lærlinge til en eller anden Stilling uden at tilskynde dem til at forberede sig hjemme fra. Meget kan i den Henseende gjøres ved Hjemmearbejde i de lange Vinteraftener og ved Aftenskoler, navnlig i Retning af at opfriske det, som er glempt siden Skoletiden, men navnlig ogsaa i Retning af at vænne Tankerne til Sysselsættelse og Arbejde; men om ogsaa dette for mange Lærlinges Vedkommende er Grunden til deres fremmeligere Udvikling, saa troer jeg dog, at denne væsentligst maa betragtes som en Frugt af Højskolernes Virksomhed. Der er jo meget delte Meninger om Højskolernes Betydning, og der høres megen Kritik over deres Gjerning: »de meddele ikke Kundskaber nok« og »de bibringe de unge Mennesker forskruede Begreber om deres Viden«,

saaledes lyder Klagen. Det er jo muligt og højst rimeligt, at der ved Siden af mange gode Skoler findes andre mindre gode og maaske nogle lidet heldige, og det er ligeledes højst rimeligt, at blandt det store Antal unge Mennesker, som aarlig passere Højskolerne, ogsaa findes adskillige, som mislykkes, eller hvis Udvikling tager en forkert Retning, og som komme fra Skolen som en Slags Misfostre, der trænge til at bearbejdes af Livets senere Alvor for at komme paa ret Kjøel igjen; men i det store Hele have Højskolerne haft en overmaade heldig Betydning for Ungdommens Udvikling paa Landet. Det kan gjerne være, at de positive Kundskaber, der tilegnes i et eller to Halvaar, ikke ere af saa stort Omfang eller af nogen grundig Værdi, skjøndt vi vide jo ogsaa, hvor kort Tid der i Virkeligheden hører til, for at et ungt, kraftigt og velbegavet Menneske med Lærelyst og i 18—20 Aars Alderen kan udjævne Forskjellen mellem Almueundervisningen og Realskolens Undervisning. Men Hovedbetydningen ligger efter min Mening ikke i den Kundskabsmasse, som Eleverne tilegne sig, den ligger fornemmelig deri, at de unge Mennesker have baade Tankerne og Sandserne i Bevægelse og gaa herved fra Skolen som ganske andre Mennesker, end da de gik til Skolen; thi selv om Kundskaberne glemmes, saa have de dog lært at høre, se og tænke og i det Hele at bruge deres Evner. Jeg er en Ven af Højskolevirksomheden, og jeg troer ikke, at Nogen kan sysle ret meget med Ungdommen paa Landet uden at blive en Ven af Højskolerne, fordi man maa faa Øje for, at Højskolerne i høj Grad virke til at gjøre Ungdommen modtagelig for Belæring og Udvikling af Livet. Om dette Resultat naaes ved Kundskaber af den ene eller anden Art, om det er historiske, naturvidenskabelige eller Fagkundskaber, forekommer mig at være mindre væsentligt; de saakaldte Landboskoler, med den naturvidenskabelige Undervisning som Grundlag, virke sikkert ikke mindre oplivende end de egentlige Højskoler, om end de første helst maa have en noget mere bearbejdet Grundvold at bygge paa.

Disse i høj Grad forandrede Forhold have efterhaanden udøvet en stor Indflydelse paa Lærlingesagens Udvikling; ikke saaledes, at den lettere Adgang til Fagkundskab og den bedre Skoledannelse har formindsket Trangen til at søge praktisk Uddannelse, tvertimod, Tilgangen til den praktiske Oplæring er stadig bleven større: medens der i Slutningen af Treserne antoges af Selskabet gjennemsnitlig nogle og tredive Landvæsenlærlinge aarlig, — saa var dette Gjennemsnitstal i Slutningen af Syvtierne naaet til 50 — men Lærlingesagen har efterhaanden taget en anden Retning. Medens det tidligere fortrinsvis var Gaardmands-sønner, der modtog disse Lærlingepladser ved Selskabet for efter endt Læretid som Regel at vende tilbage til Hjemmet, saa kan jeg ikke skjønne rettere, end at dette i Nutiden kun gjælder for den mindste Part af Lærlingene. De fleste af dem, der nu søge Landhusholdningsselskabets Lærlingepladser, ere unge Mennesker, som ere overflødige i Hjemmet og skulle ved Oplærelsen forberede sig til at skabe sig en Virksomhed og en Fremtid udenfor Hjemmet; de føle sig knyttede til Landbrugsvirksomheden, den, de baade ved Fødselen, Opdragelsen og Vanen ere fortrolige med, som de ogsaa gjerne ville bane sig en Vej ved, uden dog at være tilfredsstillede med en Tjenestekarls Stilling og Fremtidsudsigter, og derfor søge en praktisk Oplæring i Landbruget ad denne Vej, fordi den ikke koster mere, end hvad de ved Forældrenes Hjælp kunne overkomme, og haabe saa i Fremtiden at opnaa bedre lønnede og mere ansete Stillinger væsentligst ved det større Landbrug som Avlskarle, Ladefogder eller Forvaltere. Det er væsentligst de yngre Sønner af Gaardmandsfamilierne, flinke Husmandssønner, af og til en Skolelærersøn samt hyppig Sønner af Haandværkere paa Landet, der nu udgjøre Tilgangen til Lærlingepladserne ved Selskabet, og som Regel agte disse unge Mennesker ikke at komme hjem igjen efter endt Læretid, fordi Hjemmet ikke har noget at byde dem; de drage fra Hjemmet med det Haab, at det maa lykkes dem som Lærlinge at vinde en saadan Anerkjend-

delse for Dygtighed og Paalidelighed, at de efter endt Læretid kunne have Udsigt til gode Pladser, og det er en Skuffelse for dem, naar de komme tilbage.

Erfaringen viser da ogsaa, at med den nuværende Skoledannelse som Grundlag og paa den Maade, som Læretiden nu benyttes, opnaaer Flertallet af Landhusholdningsselskabets Lærlinge ogsaa ad den Vej en Udvikling, der gjør dem skikkede til de Poster, de attraa; og der er et ganske godt Begjær efter dem netop til saadanne Stillinger; udlærte Lærlinge fra Landhusholdningsselskabet have i det Hele taget et godt Ord paa sig, og der lægges ret almindelig Vægt paa at faa unge Mennesker til Medhjælpere, der ere uddannede under Landhusholdningsselskabet; saaledes se vi ogsaa, naar der søges Medhjælpere gennem Bladene, ret almindelig tilføjet, at en udlært Lærling fra det kongelige Landhusholdningsselskab vil blive foretrukket.

Og Betydningen heraf er saa meget større, som det Princip for praktisk Oplæring i Landbruget, som Selskabet har sat i Scene og efterhaanden arbejdet op, er blevet Mønstreret for en meget udstrakt privat Virksomhed af ganske tilsvarende Beskaffenhed. Har Selskabet nu en aarlig Tilgang af c. 50 Landvæsenslærlinge, saa synes der at være mange Gange 50 Lærlinge af samme Klasse under privat Oplæring efter det samme Princip, paa lignende Vilkaar og med lignende Bestemmelse, og ved Siden af benyttes denne Oplæringsmethode ikke sjældent af Ungdommen ogsaa fra det større Landbrug samt af unge Mennesker udenfor Bondestanden, dels fordi den af mange ansees for den bedste Maade, dels af økonomiske Grunde, fordi den er den billigste Vej til det samme Maal.

Medens vi her udelukkende dvæle ved den praktiske Uddannelse, vil jeg dog nødig paadrage mig Skindet af at undervurdere den theoretiske Kundskab, men anseer det næsten for overflødigt at sige, at jeg sætter Landbohøjskolen og dens Betydning for vort Landbrugs Udvikling saare højt, navnlig derved, at dens Virksomhed spreder Lys og Indsigt i langt videre Kredse end til de Enkelte,

der frekventere den. — Ingen vil kunne nægte, at den under sin korte Bestaaen har kastet overmaade meget Lys ud i Landbostanden, ligesom den ogsaa er Moderen til det stadig stigende Antal af Landboskoler og forsyner dem med gode Kræfter; ej heller finder jeg det nødvendigt at gjentage den ofte udtalte Sætning, at den theoretiske Oplysning gjør ikke den praktiske Uddannelse overflødig eller mindre nødvendig, men jeg ønsker tvertimod at fremhæve, at jo mere theoretisk Fagkundskab der bringes de unge Landmænd, desto nødvendiggere er det at give dem tilsvarende grundig praktisk Uddannelse, der skal give dem den aldeles nødvendige Ballast i Livet; thi vil en Landmand forsøge at bryde nye Baner i Landbruget eller gennemføre nye Principper støttet til sin theoretiske Viden, saa skal han for at komme godt fra det nødvendigen ogsaa være en meget praktisk kyndig og dygtig Mand, hjemme i alle Detailler og i Besiddelse af en solid Erfaring, ellers kan der let komme noget i Vejen, som han ikke har forudset, og berede ham alvorlige Skuffelser, og Landbruget har adskillige Exempler af den Art at opvise, hvor den undertiden endog overlegne theoretiske Kundskab uden tilsvarende praktisk Uddannelse har hidført de bitreste Skuffelser som Resultatet af alvorligt og nidkjært Arbejde, ikke fordi Vedkommende havde stilet efter et forkert Maal, ej heller fordi de havde taget Fejl af Vejen dertil, men alene fordi de ej kjendte og ret kunde vurdere Betydningen af de talrige Vanskeligheder, der vilde være at overvinde paa den nye Vej, forinden den var banet ved en mere almindelig Færdsel. I det Hele taget, jo mere den theoretiske Kundskab frigjør for Vanens Magt, og jo mere den frister til at bryde med, hvad der er Egnens Skik og Brug, desto mere routineret maa man være i Landbrugets praktiske Udøvelse for ikke at tabe den nødvendige Sikkerhed. Men her kunne vi med Tilfredsstillelse sige: i den Retning er det sunde Anskuelse, der raade hertilands; thi Begjæret efter praktisk Uddannelse er steget samtidig med, at Oplysningen er bleven bedre, Flertallet af

Landvæsenlærlingene have passeret et eller andet Undervisningsinstitut, selv Landbohøjskolens Elever have taget den praktiske Uddannelse forud, eller ogsaa søge de den bagefter, men var det anderledes, da vilde en Landbrugs-kandidat ogsaa let være udsat for at blive et Misfoster som praktisk Landmand.

Men det er ogsaa denne almindelige Erkjendelse af den grundige praktiske Uddannelses Nødvendighed for den vordende Landmand, hvad enten han er mere eller mindre oplyst, som er Grunden til, at den Oplæringsmethode, som Landhusholdningsselskabet har sat i Scene for mange Aar siden, har slaaet saa godt an og er bleven saa almindelig benyttet og støttet, som den hidtil er bleven baade af folkelige og af faglige Undervisningsanstalter. Den aabner en let tilgængelig og billig Vej, hvorved Ungdommen fra de mindre Landbrug kan træde i Konkurrence med Ungdommen fra det større Landbrug; thi naar der søges en Medhjælper i Landbruget, saa spørges der efter Vedkommendes Dygtighed, men ikke efter Faderens Hartkorn.

Efter en Række Aars Virksomhed i tjenende Stilling se vi den ene Medhjælper efter den anden blive afløst og som modne og erfarne Jordbrugere havne i selvstændige Stillinger, snart som Forpagtere, snart som Ejere af større eller mindre Landbrug, og en stor Del af de Landmænd, der for Tiden henregnes til de større Jordbrugere, er ogsaa oprindelig udgaaet fra de mindre Landbrug og har netop passeret den her angivne Vej; — men omvendt ere ogsaa mange udgaaede fra de større Landbrug og have havnet i det mindre.

Er nu dette et Onde? og bør der lægges Baand paa denne Bevægelse? Kan det være i Jordbrugets eller i nogen Jordbrugers Interesse, hvad enten han kaldes større eller mindre Jordbruger, at afbryde eller vanskeliggjøre den almindelige Færdsel ad den Vej, hvor Flertallet af Landets vordende Jordbrugere, forsaavidt de søge den praktiske Uddannelse udenfor Hjemmet, færdes i Lære-

aarene i fri Konkurrance med hinanden om de Stillinger og Leveveje, Landbruget tilbyder. Jeg kan godt forstaa, om man ved en løs Betragtning af Forholdene kommer til den Anskuelse, at Landhusholdningsselskabet kan nu gjerne træde tilbage fra denne Sag, thi den private Virksomhed har slaaet saa godt an og har faaet et saadant Omfang, at den er aldeles tilstrækkelig; men jeg kan ikke forstaa, at Nogen med god Grund kan sige, at denne Lærlingeinstitution kan ikke bedømmes for skarpt, fordi den har foranlediget en Bevægelse nedenfra opad, som er fordærvelig for det mindre Jordbrug, fordi den berøver det Kjærnen af dets Sønner. Det er jo det mindre Jordbrugs overkomplette Sønner, som Talen her er om, dem, der skulle søge ud i Verden og bane sig en Livsstilling, fordi Hjemmet ingen saadan kan byde dem; de prise sig lykkelige, naar de ere heldige Deltagere i denne Bevægelse, og Forældrene glæde sig med.

Vi maa altsaa erkjende, at Lærlingeinstitutionen virker nu under helt andre Vilkaar og virker for en stor Del i en anden Retning end tidligere, og det er ligeledes givet, at den private Virksomhed i samme Retning nu er saa betydelig, at den vist mange Gange overgaaer Selskabets. Er der da under disse Forhold nogen Grund for Selskabet til at vedblive med sin Mellekomst, og skeer der nogen Skade ved, at Selskabet for sit Vedkommende trækker sig tilbage? Jeg tvivler ikke paa, at Selskabet kunde rolig trække sig tilbage, forsaavidt som det kan betragte ssom aldeles sikkert, at Lærlingesagen vilde blive ved ligefuldt, og næsten alle Selskabets gamle Læresteder vilde tage private Lærlinge istedetfor Selskabets; det eneste, man foreløbig vilde bevirke, vilde være det, at den Strøm af unge Mennesker, som plejer at søge til Selskabet efter Pladser, vilde saa møde lukkede Døre og have ondt ved at blive anbragt; de vilde derefter søge private Læresteder, hvilket vilde lykkes for nogle og mislykkes for andre. Jeg vil derfor ogsaa sige, at dersom Lærlingesagen var en kostbar eller særdeles brydsom Gren af Selskabets Virksomhed,

som lagde Beslag paa Pengemidler og Arbejdskræfter, der kunde udvide Selskabets nyttige Virksomhed i en anden Retning, saa kunde det vel være berettiget af Selskabet at sige: nu maa dette Barn være modent nok til at passe sig selv. Men Lærlingeinstitutionen volder ikke Selskabet væsentlige Udgifter, ej heller er den, saa vidt jeg veed, af nogen saa brydsom Beskaffenhed, at den i nogen væsentlig Grad binder en Arbejdskraft, der hindrer Selskabet i andre Foretagender, og derfor forekommer det mig betænkeligt at opgive en saadan Sag uden nogen virkelig Grund.

Igjennem en Aarrække har Selskabet ogsaa uddannet Mejersker og senere Mejerister; der begyndtes dermed tidlig i Trediverne, og den Gang, Mejeridriften ret udbredte sig i Danmark, slog ogsaa denne Sag an, saaledes at den private Virksomhed traadte til i samme Spor og fik et mange Gange større Omfang end Selskabets egen Virksomhed. Det blev da foreslaet Selskabet at standse med Uddannelsen af Mejerskelærlinge, fordi dets Mellemkomst var nu unødvendig mere, og Selskabet standsede. Vi maa her ikke glemme, at i den Sag stod Professor Segelcke som Selskabets Mand og ledede den Sag under Selskabet; men samtidig ledede han en privat Oplæring af langt større Omfang udenfor Selskabet, og den Virksomhed blev han ved med. Ogsaa efter at Selskabet var traadt fra, vedligeholdt han en stadig Forbindelse med et stort Antal Læresteder og modtog Anmeldelser af saa mange Elever, at man ikke mærkede nogen Ulempe eller noget Savn af Selskabets Tilbagetræden. Men der er nu forløbet adskillige Aar siden den Tid, ogsaa Professor Segelcke er blevet stærkt optagen af anden Virksomhed, særlig Docentvirksomheden, og staaer nu næppe mere i den livlige og stadige Forbindelse med det store Antal Mejerier som forhen. Det er muligt, at Lærlingesagen har lidt derunder; maaske stilles der større Krav til Mejerskernes Uddannelse nu end tidligere, ialtfald synes der ikke at være nogen ret Tillid til den nuværende Oplæringsmethode, der i Hovedsagen er ukjendt og uden Kontrol; der synes

ikke at være nogen almindelig Tilfredshed med Uddannelsen, og man er meget betænkelig ved at skifte Mejer-ske; thi man véd ikke, hvor man skal henvende sig efter en ny. Jeg vil hermed ikke paastaa, at disse Klager ikke vare komne frem, hvis Selskabet var vedblevet, men saa længe Selskabet eller Professor Segelcke havde en Stab af Lærlinge og Læresteder under Kontrol, da kjendtes Method- den, man vidste, der blev gjort for Sagen, hvad der kunde gjøres, thi der kunde til enhver Tid indvirkes paa Op- læringen med god Udsigt til, at den private Virksomhed traadte i Sporet; men nu er der foreløbig intet at gjøre, thi selv om man kjendte den ypperligste Methode for Op- læring af unge Piger og unge Mænd til den indre Mejeri- drifts Betjening, saa kan den dog vanskelig sættes iværk med Udsigt til at vinde almindelig Tilslutning, førend en In- stitution tager Sagen op, og det er aldeles ikke umuligt, at Selskabet kan faa med den Sag at gjøre igjen, tidligere eller senere, tvunget dertil af Forholdenes Krav.

Ogsaa Dræningslærlinge har Selskabet uddannet i en Række af henimod 20 Aar. Oplæringsmetoden fulgte det Princip, at de unge Lærlinge skulde som Arbejdere og mod Løn i et halvt Aar deltage i Udførelsen af et større planmæssigt Dræningsanlæg for paa denne Maade at bringe Kjendskab til den praktiske Udførelse af en solid Dræning til de mindre Jordbrug. Ogsaa denne Sag lykkedes; Til- gangen var god, og Landbruget tog ogsaa godt fra; de fleste af Lærlingene syntes at vende tilbage til det mindre Jordbrug igjen; men adskillige toge ogsaa Plads som Op- synsmænd ved større Dræningsanlæg eller lode sig ud- danne videre til Dræningsteknikere. Den praktiske Virk- somhed traadte ikke her til i nogen omfattende Grad. Man ansaa ikke Sagen overflødig, men jeg mindes fra den Tid, at der jævnlig kritiseredes over, at Lærlingene ikke fik theoretiske Kundskaber, og at de af den Grund ikke vare kyndige nok til at støtte den solide Drænings Udførelse i Praxis. I Begyndelsen af Halvfjerdserne blev det derfor fore- slaet at standse Selskabets Virksomhed i den Retning, i

Haab om at Landboforeningerne saa skulde tage den op: det antoges, at de kunde gjøre det bedre. Selskabet traadte tilbage efter en Generalforsamlings Beslutning, men vistnok for tidlig og uden tilstrækkelig Grund; thi Landboforeningerne optog ikke Sagen. Med Selskabets Tilbage-træden hørte al Uddannelse op, og Selskabets tidligere Lærlinge, som dog havde været med til Udførelsen af en planmæssig Dræningsplan under sagkyndig Ledelse og ikke kjendte andet, de afløstes som Ledere af mindre Dræningsanlæg ikke af andre i praktisk og theoretisk Henseende bedre uddannede Kræfter, men de afløstes som oftest af opvakte Husmænd, der, uden at have modtaget nogen Vejledning deri, formaaede at bestemme de vigtigste Forhold ved Dræningen, saasom Afstande, Dybde, Rørdimensioner efter et Skjøn, og som havde den endnu mere særlige Evne at kunne regulere Faldet i Grøfternes Bund efter Øjemaal. Landhusholdningsselskabet gjorde sikkert Dræningen Gavn, dengang det uddannede Lærlinge, men det gavtede bestemt ikke den solide Dræning, dengang Selskabet holdt op.

Naar nu Spørgsmaalet foreligger ogsaa for Landvæsenlærlingenes Vedkommende, mener jeg, at det er berettiget at fremhæve disse Betragtninger fra ganske analoge Tilfælde. Jeg kan kun bestemt tilraade, at Selskabet fortsætter denne Virksomhed; thi ligesom det har uddannet Systemet, saaledes som det er blevet til Mønstret for den meget udstrakte private Virksomhed, saaledes skal det ogsaa vedblive altid at holde Institutionen vedlige som et Mønster, der kan udvikles efter Tidernes Krav og de forandrede Forhold, og altid gennemført paa den Maade, at man maa ønske, den private Oplæring vil gaa i samme Spor. Og dertil kommer, at Selskabet er i denne Virksomhed kjendt allevegne og kan søges af dem, der fattes Forbindelser eller Bekjendtskaber til at skaffe sig gode private Læresteder, og dette sidte er temmelig vigtigt; thi ganske vist kan man i Almindelighed sige, at nutildags er det let at faa Oplysning om, hvor der er Noget at lære;

dette gjælder vel alle os, der ere tilstede her, og mange Hundrede med os, vi kunne nu ikke blot let faa Oplysning om, hvor der er noget at lære, men vi have ogsaa saadanne Forbindelser, at vi uden Landhusholdningsselskabets Mellemkomst kunne faa vore Sønner anbragte til Oplærelse dér, hvor vi helst ønske det; — men det stiller sig i den Henseende ganske anderledes for de mindre Jordbrugere. De have nok Forbindelser i deres nærmeste Kreds, men Flertallet af dem fattes Forbindelse i andre Egne; Gaardmanden i Thy har i Regelen hverken Bekjendtskaber eller Forbindelser paa Sælland, Falster eller Lolland; de mindre Jordbrugere paa Øerne ere som Regel ganske fremmede for Personer og Landbrugsforhold ved de forskjellige jyske Egenes Landbrug, og de ere henviste til at søge Pladser for deres Sønner igjennem Aviserne eller igjennem Bekjendtskaber paa 2den eller 3die Haand. Men naar det saa ogsaa lykkes at faa de attraaede Pladser ad privat Vej, hvad Garanti er der saa for, at der er opnaaet gode Læresteder, og at Sønerne ere komne i gode Hænder?

Der klages ogsaa undertiden over Selskabets Læresteder, eller ialtfald over nogle af dem; dette var Tilfældet for 20 Aar siden og vil være Tilfældet ogsaa om andre 20 Aar, og den Tid vil aldrig komme, at Selskabet kan præsentere en Samling af Læresteder saa gode og fuldendte, at ingen af dem giver Anledning til Anke i en eller i en anden Retning; og det vil være aldeles urimeligt og uberettiget at kaste Vrag paa Selskabets Læringsinstitution, fordi der ved nogle af Lærestederne kan findes Forhold, der ere mindre ønskelige; men hvad man med Rimelighed kan og skal forlange, det er, at den Samling af Læresteder, som Selskabet kan tilbyde sine Læringer, hører til de bedste, som vort Landbrug i Danmark under dets nuværende Udviklingsstandpunkt og med Jordbrugernes nuværende Dannelsesstrin overhovedet formaaer at præstere. Mere kan Selskabet ikke opnaa, men i den Henseende mener jeg rigtignok ogsaa, at Selskabet ved Hjælp af de Forbindelser, det har til Raadighed, er saa heldig stillet, at det byder en væsentlig

bedre Garanti, end der haves for de private Læresteder, som tages enten i Blinde eller igjennem Bekjendtskaber paa 2den og 3die Haand, og med det Kjendskab, jeg har til Sagen, troer jeg ogsaa at kunne sige, at et meget betydeligere Antal af Lærlinge vilde søge til Selskabet, naar det ikke bestemt holdt paa en treaarig Læretid for at udstede Lærebrev, medens mange private Lærlinge haabe at kunne slippe med to Aars Lære.

Der er endnu et 3die Punkt, jeg maa fremhæve som Grunden til, at Selskabet bør fortsætte med Uddannelsen af Lærlinge. Det kan nemlig igjennem Dagbøgerne føre nogen Kontrol baade med Lærningene og med Lærestederne og virke baade vejledende og opmuntrende til begge Sider; jeg veed meget vel, at vi her komme ind paa et Omraade, hvor Sagen skal behandles med stor Hensynsfuldhed, for at Selskabets Mellekomst ikke skal gjøre Skade; thi en offentlig Kritik over den begyndende Lærings Præstationer vilde let forknytte ham og mulig gjøre ham en uoprettelig Skade, og en offentlig Kritik af Mangler ved et Lærested vilde grumme let bevirke, at det trak sig tilbage, selv om det i mange andre Henseende var ypperligt. Men saavidt vides, er den nuværende Kontrol med Lærlinge og med Lærestederne fra Selskabets Side ikke falden i daarlig Jord; alt tyder tvertimod paa, at denne Kontrol snarere er vel seet fra begge Sider og har gjort Sagen Gavn, saaledes at Læretiden og Lærestederne blive bedre benyttede, og at man virkelig har nærmet sig noget henimod det Maal, der stiles efter: at Lærningene i de 3 Aar skulle lære 3 forskjellige Avlsbrug grundig at kjende. Jeg troer, det er ikke uvigtigt ogsaa at tage dette med i Betragtning; thi Selskabet virker maaske ad den Vej en hel Del videre end netop paa dets egne Lærlinge og Læresteder. Træder Selskabet tilbage, saa vil den hele praktiske Oplærelse af Fremtidens Jordbrugere blive prisgivet en aldeles ukontrolleret privat Virksomhed, og er der da ikke netop Fare for, at denne Oplæringsmethode ved Mangel

paa Tilsyn og Pleje i alt for mange Tilfælde kan blive ofret for en blot Atraa efter billig Arbejdskraft?

Altsaa tilraader jeg bestemt, at Selskabet fortsætter, men et andet Spørgsmaal er det, er der ikke Ændringer ved Systemet, som man maa ønske optagne?

Der kan her være Spørgsmaal først, om de 3 Aar som Læretid skulle fastholdes, eller om ikke 2 Aar ere nok. Dette er et Spørgsmaal, som Lærlingene lægge stor Vægt paa, og der er ikke Tvivl om, at Selskabet fik Anmeldelse fra mange flere Lærlinge, naar Læretiden indskrænkedes til 2 Aar, og det kan ikke heller nægtes, at adskillige Lærlinge ere efter 2 Aars Lære ligesaa modne som andre efter 3, og at Lærlinge, der møde i en højere Alder, i Regelen ogsaa opnaa den almindelige Udvikling i 2 Aar. Ikke destomindre maa jeg tilraade at fastholde de 3 Aar som Betingelse for, at der udstedes Lærebrev; thi Selskabet modtager i Regelen sine Lærlinge fra 18 og indtil 20 Aar gamle, og med den unge Begyndelsesalder kan den treaarige Læretid slet ikke undværes. Tidligere da Lærlingene mødte mindre forberedte fra Hjemmet af, kunde der igjennem Dagbøgerne sees en kjendelig mere fremtrædende Modenhed fra 3die en fra 2den Aargang, hvilket dog ikke er Tilfældet nu, men jeg er dog meget betænkelig ved at give Slip paa det 3die Læreaar, naar jeg ved stadig Omgang med Lærlingene seer, hvorledes det endog hyppigst er det sidste Halvaar, der giver den Sikkerhed og Modenhed i Retning af at dømme om Forholdene og at lede et Arbejde, som han hidtil har manglet. Selskabet overholder det ej heller som en Pligt, at den, der har begyndt, skal fortsætte i 3 Aar; Lærlingen kan jo fratræde efter 2 Aars Læretid, uden at Selskabet lægger Hindringer i Vejen, det giver kun intet Lærebrev og paatager sig altsaa heller intet Ansvar. Ældre Lærlinge, der først efter de 20 Aars Alder bestemme sig til at gaa i Landvæsenlære, og for hvem det maa have en større Betydning at spare et Aar, modtager Selskabet egentlig ikke gjerne, uagtet det ofte er de alldygstige; men Sel-

skabet er bange for, at de skulle føle sig skuffede ved at faa en Stilling, som er bestemt for yngre Mennesker; og jeg veed af Erfaring, at om Selskabet end ikke afviser dem, saa lader det dog forespørge, om deres Ansøgning er ret betænkt, og gjør dem opmærksom paa, at det Kursus, de søge, er beregnet for Yngre og vil vare 3 Aar, og først naar de uagtet disse Betæneligheder dog fastholde deres Ansøgning, blive de optagne; men saadanne ældre og mere erfarne og modne Lærlinge burde vist alligevel helst søge private Læresteder, saafremt de kunne faa saadanne; og i det Hele taget skal Selskabet ved at fortsætte Lærlingeinstitutionen nu ikke mere trakte efter at faa mange Lærlinge og ikke tænke paa at træde i Konkurrance med den private Virksomhed; det bør fornemmelig bestræbe sig for at staa som vejledende og supplerende ved Siden af denne, og dette kan Selskabet godt gjøre, selv om Antallet af dets Lærlinge gaaer ned til det Halve af, hvad det nu er.

Saa har der været rejst Spørgsmaal, om ikke Lærlingene skulle have en højere Løn, og det er meddelt mig, at private Læresteder byde op til 150 Kr., medens Landhusholdningsselskabets Lærlinge faa fra 80—100 Kr. Oplæringsmetoden skal være billig, for at den kan staa aaben ogsaa for uformuende, og da Princippet er, at Lærlingene skulle deltage som Arbejdskarle i alle forefaldende Arbejder, saavidt deres Kræfter slaa til, uden at stille større Fordringer til Kosten end Gaardens øvrige Arbejdsstyrke, saa kan Husbonden ogsaa være tjent med at give Løn, medens Lærlinge af andre Samfundsklasser, der gjøre Fordring paa at have eget Værelse og spise ved Husbondens Bord, som Regel maa betale adskillige Hundrede Kr. aarlig i Læretiden, medens de iøvrigt deltage i Arbejdet paa samme Maade som Landhusholdningsselskabets Lærlinge. Jeg har ikke troet, at Lønnens Størrelse havde nogen stor Betydning, men det kan jo være, at den tillægges mere Betydning, end jeg har antaget; imidlertid maa jeg dog advare mod at gaa for nær op til en Arbejdskarls fulde Løn, thi det vil Lærlingesagen ikke være

tjent med i Længden. Ganske vist er det ikke nogen Fordring fra Landhusholdningsselskabets Side, at Lærlingene skulle have deres eget Værelse, men det forventes dog, at Lærestederne ville stille Lærlingene saaledes, at de ikke ere nødtvungne til stadig at leve i Arbejdsfolkenes Selskab, naar de helst ville være fri, og Selskabet ønsker derfor, at Lærlingene ogsaa maa have en Spisestue og Opholdsstue enten for sig selv eller, hvad der vel ogsaa er det almindeligste, i Forening med Gaardens Haandværkere. Ligeledes er det ikke nogen Fordring fra Selskabets Side, at Lærlingene skulle have Undervisning af Husbonden, og der forlanges kun, at de have Lejlighed til ved egen Iagttagelse at sætte sig ind i Forholdene og drage den Nytte af Opholdet paa Lærestedet, som de formaa; men Selskabet forventer dog, at Husbonderne ville interessere sig for Lærlingene, og at denne Interesse vil vise sig deri, at de ikke blot give dem Lejlighed til at blive bekendte med Alt, men at de ogsaa give Vejledning til at benytte denne Lejlighed paa bedste Maade, saaledes at de ved Underholdning og Samtaler med Lærlingene, dels under Arbejdet, dels lejlighedsvis om Aftenen, aabne deres Øjne og Opmærksomhed for, hvad de skulle se og lægge Mærke til, vaage over, at Lærlingens Tanker altid beskæftige sig med, hvad der foregaaer omkring ham, og ledes til gavnlig Sysselsættelse, dels ved at give ham oplysende Forklaringer, saa ofte Anledning gives, dels ved at spørge ham ud og lade ham gjøre Rede for, hvad han har havt med at gjøre, og hvad han har havt Lejlighed til at iagttage, overhovedet vaage over, at Lærlingen aldrig maa komme til at gaa tankeløs og uopmærksom ved sit Arbejde, selv om Arbejdet maaske lider derunder; og hvorledes disse Selskabets Forventninger opfyldes fra Lærestedernes Side, har jeg hvert Aar havt Lejlighed til at afgive de mest tilfredsstillende Vidnesbyrd om, saaledes at man med fuld Ret kan sige, at denne praktiske Oplærelse er for Lærlingene noget værd.

Men dersom vi med Grund skulle vente, at der som

almindelig Regel vedblivende skal skjænkes Lærlingene de ønskelige Hensyn, og at Lærestederne ogsaa i Fremtiden skulle antage sig Lærlingene med den Omhu og Nidkærlighed, som vi nu maa rose dem for, saa skulle vi ogsaa tage os ivare for aldeles at undervurdere Lærestedernes Arbejde og ikke spænde Buen for højt ved Fordringer paa højere Løn; thi derved kunne vi let bringe det dertil, at Lærestederne lidt efter lidt skifte Karakter. Det er i og for sig en noget kilden Sag for adskillige Husbonder at modtage Lærlinge fra Selskabet paa den Maade, at Selskabet staaer som 3die Mand mellem Husbonden og hans Lærlinge, og det kan vel næppe være andet, end at Frygten for, at der deraf muligen kunde opstaa ubehagelige Kollisioner, afholde adskillige gode Læresteder fra at stille sig til Selskabets Disposition. Dernæst maa ogsaa erindres, at om end Lærlingene danne en behagelig Arbejdskraft, saa kan den dog i Regelen ej sættes til det svære Arbejde, og er man en Gang imellem saa uheldig at faa en daarlig Person som Lærling, saa er det langt mere fortrædeligt for Husbonden, end om han har en Fredsforstyrrelse mellem Karlene, og endelig hører der nogen Udholdenhed til fra Husbondens Side, naar han ej skal trættes af at tage sig af Lærlingene. Jeg seer næsten hvert Aar, naar Dagbøgerne gennemgaaes, at der er kommet nye Læresteder til, medens gamle ere gaaede af; men jeg kjender ikke Grunden til denne Omskiftning, der finder Sted i Selskabets Læresteder. Derimod har jeg ogsaa seet private Læresteder, som jeg har staaet i Forbindelse med og sat Pris paa, undertiden opgive at modtage Lærlinge, og spørger jeg da, hvad er Grunden dertil, saa har jeg faaet at vide, at man er bleven træt af at have Lærlinge og har i Længden fundet det for lidet tilfredsstillende; der skal vises dem Hensyn og skjænkes dem speciel Opmærksomhed bestandig, baade naar vi skulle antage dem, saalænge vi have dem, og naar de skulle fra os igjen; thi naar vi have Lærlinge, betragte vi det som en moralsk Forpligtelse ogsaa at hjælpe dem til Rette med Hensyn til

gode Pladser, og det volder baade Tidsspilde og vidtloftig Korrespondance; desuden have vi let ved at faa Folk nok og give hellere 50 Kr. mere i Løn til dygtige Karle, som ikke kræve den Opmærksomhed. Jeg mener altsaa, at selv om Lønnen sættes op til 150 Kr., bliver der dog mange Læresteder, der tilbyde sig, men vi skulle vogte os for at støtte Tendentsen til, at de Læresteder, som have lettest ved at faa Folk, komme i Fristelse til at trække sig tilbage, og at Lærlingene mere og mere henvises til det Alvsbrug, hvor det er vanskeligst at holde Folk, thi Lærestederne ville lide derved. Men endnu langt mere afgjørende er i mine Tanker Hensynet til Lærlingeklassen selv: hvad Garanti har Landhusholdningsselskabet og hvad Garanti have Lærestederne for de unge Menneskers moralske Vederhæftighed, naar man ved at sætte Lønnen for højt op ogsaa aabner Døren for alle dem, der ikke vurderer Lærlingestillingens Betydning og ikke ville ofre det allermindste for Sagen selv. For at holde Lærlingeklassen saavidt mulig ren for Indblanding af daarlige Elementer maa der nødvendigvis kræves, at Lærlingene selv ofre noget derfor; man maa ikke komme for nær til fuld Løn. Det er et berettiget Hensyn, at 100 Kr. ere mindre værd nu end for 10 Aar siden, og dette kunde vel give Grund til nogen Forhøjelse i Lønnen, men dette forekommer mig ogsaa at være det eneste Hensyn.

Vi komme nu til det 3die Spørgsmaal, som forekommer mig langt vigtigere: Skulle Lærestederne søges i de større Avlsbrug eller i de mindre? Dette Spørgsmaal bragte Forpagter Bokelmann paa Tale ved Generalforsamlingen sidste Efteraar, og det fremkaldte nogen Diskussion, der dog ikke blev udtømmende, idet Præsidenten henledte Opmærksomheden paa, at Selskabet ønskede at faa hele Lærlingesagen under Behandling til Vinteren. Senere er det ogsaa med Hensyn til Valget af Læresteder, at Lærlingeinstitutionen er bleven kritiseret en Del af den landøkonomiske Presse og tildels meget skarpt.

Lærestederne vare oprindelig i de større Landbrug

og have altid senere fortrinsvis været i større Landbrug; adskillige mindre Landbrug have i den senere Tid været brugte som Læresteder, og deriblandt er der nogle enkelte, der have udmærket sig ved en særdeles intensiv Drift, og som Selskabet derfor har sat Pris paa at beholde; men ellers ere de andre mindre Læresteder efterhaanden gaaede af, hvilket jeg ikke har fundet nogen Grund til at beklage. Den Dom, der kan fældes om Lærestederne efter Lærlingenes Dagbøger, vidner i Reglen ikke fordelagtig om de mindre Læresteder; det synes, som om der passerer for lidt, alting gaaer for ensartet, den ene Dag som den anden, der er ikke Afvexling nok, og i det Hele taget synes man i et almindeligt Avlsbrug at have mere Besvær med at fængsle Lærlingens Opmærksomhed og holde ham i Aande, naar han færdes i et mindre, end naar han bevæger sig i det større. Dagbøgerne fremtræde derfor fra de smaa Læresteder ogsaa som Regel for fattige paa Tanker og Indfald, og Lærlingene selv synes ikke at være tilfredse med de smaa Læresteder, thi det er ikke sjældent, de anke, naar de komme derfra, thi Forholdene paa det lille Lærested stemme ikke med deres Formaal, og naar Lærlingene selv udtale et Ønske om at flyttes hen paa et eller andet bestemt Lærested, hvilket ikke saa sjældent er Tilfældet, saa er det altid et af de største Læresteder, de stile efter, men jeg har aldrig oplevet, at en Lærling under Selskabet har udtalt Ønsket om at henflyttes til et lille Avlsbrug.

Naar det altsaa fremhæves som en Anke, at Lærlingeinstitutionen er oprindelig indrettet af Hensyn til de mindre Landbrug, men at den arbejder fornemmelig for de større, saa maa der siges, ja, uden at Planen er forandret, saa har under de forandrede Forhold Sagen udviklet sig i den Retning, at Selskabets Lærlingeinstitution modtager sin Tilgang væsentligst fra de mindre Landbrug og har sin Afgang; idetmindste foreløbig, væsentligst til de større Landbrug, og det er ovenikjøbet i den Form, at Lærlingeinstitutionen har faaet en saa betydelig Tilslut-

ning af den private Virksomhed, at den er bleven en vigtig Faktor i de unge Landmænds Uddannelse og synes at have tilfredsstillet en almindelig følt Trang. Og netop af den Grund maa jeg ogsaa tilraade, at Lærlingeinstitutionen fortsættes uforandret paa samme Maade som hidtil, væsentligst med store Avlsbrug som Læresteder, og hvad enten Tilgangen kommer fra den ene eller anden Kant, saa bør Uddannelsen bevare den samme Karakter som hidindtil. Jeg gaaer herved ogsaa ud fra den Kjendsgjerning, at den, der har gennemgaaet det praktiske Kursus i et stort Landbrug, han kan nok finde sig til Rette og anvende sine Kundskaber i det mindre; men Lærlingen fra det mindre Landbrug vil forgjæves søge Plads i det større.

For at være en dygtig Medhjælper i et Landbrug kræves Arbejdsdygtighed og Indsigt, men i det større Landbrug kræves endvidere som en aldeles nødvendig Betingelse, at Vedkommende er rigtig fortrolig med at bevæge sig mellem mange Mennesker, at han formaaer paa en fornuftig Maade at omgaaes og lede en større Arbejdsstyrke, samt at han forstaaer at bedømme Arbejdets større Forhold og kan ret disponere over Tiden og Kræfterne, og dette har en saadan Betydning, at det er ligefrem en Velfærdssag for det større Avlsbrug, at det ledes med Dygtighed i den Retning. Man kan klage over, at Forpagtningsafgiften eller Jordrenten er for høj, men det er dog ikke den højeste Udgift, Landbruget har at bære. Lægger jeg sammen i et Tal, hvad Arbejdskraften koster aarlig i Underholdning og Vedligeholdelse, det levende saavel som det livløse Materiel, der bruges til Arbejdet, Pengeløn saavel som Hus-holdning og Hestefoder etc., saa kommer der en Sum ud, som overskrider Jordrenten, og det kan vel være, at jo mere Agerbruget gaaer frem i intensiv Retning, og jo dyrere Arbejdskraften bliver ved Siden af, desto højere vil Arbejdsudgiftens Konto i Landbruget stige (af dobbelt Grund). Det er altsaa ikke det ene afgjørende, om der skal svares en noget større eller noget mindre Afgift, men det er langt mere afgjørende for Jordbrugerens Velfærd,

om han forstaaer at bruge Arbejdskraften saaledes, at han faaer fuld Nytte af den; thi Tidsspilde ved urigtig Benyttelse af Arbejdskraften, forkerte Overslag og fejlagtig Disposition i det Hele taget, kunne let koste 20 % af et større Beløb. Derfor kræver det store Landbrug med god Grund Medhjælpere, der ere indøvede specielt til dette Brug, og derfor vil jeg ogsaa sige, at det er den vigtigste Betingelse for et godt Lærested, at der arbejdes godt, med Udholdenhed, Orden og nøje Iagttagelse af Tidens rette Benyttelse.

Nu viser Erfaringen, at et Lærebrev fra Landhusholdningsselskabet er en anbefaling af virkelig Værdi, naar det gjælder om at søge Plads, og jeg tør ikke foreslaa Ændringer, der kunde svække Tilliden til Oplæringsmetoden til Skade for alle dem, der skulle bryde sig en Bane blandt Fremmede, hvad enten de saa have lært under Selskabet eller under lignende Vilkaar privat.

Tilbage staaer saa det Spørgsmaal, om det mindre Landbrug kan være tilfredsstillet ved den nuværende Uddannelse af unge Landmænd? Jeg har allerede tidligere udtalt den Overbevisning, at de unge Landmænd, der have faaet deres praktiske Uddannelse i et større Landbrug, kunne meget godt gjøre deres Dygtighed og Indsigt anvendelig i et mindre, hvorimod den, der har lært i det mindre, vil have langt vanskeligere ved bag efter at gjøre Fyldest i det større Landbrug. Men ved Siden af maa der skjænkes de Ord Opmærksomhed, der henvendes til Selskabet, naar det siges, at Lærlingeinstitutionen har vakt Misnøje og Utilfredshed blandt mange mindre Jordbrugere, som derfor ikke benytte denne Vej til deres Sønners Uddannelse, idet der ankes over, at de udlærte Lærlinge fra Landhusholdningsselskabet ere for dyre og gjøre Fordring paa for høj Løn til at være anvendelige som Avlskarle i den mindre Bedrift, at de ej heller antages særlig at egne sig dertil, og at der hos Mange er mest Tillid til mindre Læresteder for de unge Mennesker, som hjemmefra ere bestemte til at overtage den mindre Bedrift, og ved Siden

af udtales, at der blandt mindre Jordbrugere er et stærkt Ønske oppe om at faa aabnet Læresteder for deres Søner i mindre Avlsbrug.

Jeg mener, Selskabet skal undersøge, om denne Stemning virkelig er tilstede, og saa skal det bestræbe sig for at imødekomme den. Der er utvivlsomt Læresteder nok at finde i de mindre Landbrug, som ville egne sig fortrinlig til dette Øjemed. Vi se jo ved Præmieringen af ypperlig dyrkede Huslodder, at der fremstaaer flere og flere intensive Brug blandt de allermindste Bedrifter, og saaledes findes ogsaa blandt Bøndergaardene og vistnok i de fleste Egne Landbrug, hvor man med Alvor og Dygtighed bestræber sig for at anvende al den Kundskab og Erfaring i Landbruget, som man for Tiden i de forskjellige Retninger raader over, og hvor der vilde være ypperlige Læresteder for saadanne unge Mennesker, der fortrinsvis tragtede efter at blive ved det mindre Brug, fordi de maaske have en mere eller mindre nær Udsigt til at faa deres Fremtids Virksomhed under lignende Forhold. Og medens jeg ikke kan tilraade Selskabet at ændre den nuværende Form af Lærlingeinstitutionen, men fortsætte den, saaledes som den har udviklet sig af Forholdenes Krav, saa antager jeg dog sikkert, at Selskabet gjør en god Gjerning ved at udvide den til en hel ny Klasse af Landvæsenslærlinge, fortrinsvis beregnet for saadanne, der drage ud fra Hjemmet med det Haab og under den Forudsætning, at de efter i nogen Tid at have sat sig ind i andre Landbrug atter igjen vende tilbage til Fædrenehjemmet for at søge en Fremtidsvirksomhed dér. At denne Sag vil gjøre Nytte, forekommer mig hævet over enhver Tvivl, men den vil næppe kunne sættes i Gang paa heldig Maade uden Selskabets Mellekomst; thi for det første troer jeg ikke, at Ønsket i Virkeligheden er saa stærkt oppe hos Forældrene, som man synes at antage, men i saa Fald bør det søges vækket. Dernæst maa jeg antage, at de Læresteder, der fra Begyndelsen af maa opsøges som de bedste, ville nære Betæneligheder ved at mod-

tage Lærlinge, men disse Betænkeligheder maa overvindes.

Jeg indseer ikke, at der kan være noget ivejen for, at Selskabet gjør Forsøg paa at sætte den Sag i Gang, og Forsøget vil sikkert lykkes. Det er ikke min Agt paa egen Haand at levere et færdigt Forslag i den Retning, jeg tillader mig kun at henlede Opmærksomheden paa, at der nok var noget at gjøre; vinder Tanken Bifald, saa vil Præsidiets jo let kunne ordne Detaillerne eller nedsætte et Udvalg dertil; jeg tillader mig, til Overvejelse ved denne endelige Ordning, blot at udtale den Mening, at Forholdet for denne nye Lærningeklasses Vedkommende bør være mere frit end for de nuværende Landvæsenlærlinge, idet der vist ikke bør fastsættes nogen bestemt 3-aarig Læretid, men ej heller meddeles Lærebrev.

Til Slutning skal jeg blot endnu omtale, at Selskabet ogsaa har Mejeribødkerlærlinge til Oplærelse, men at man ikke har havt Grund til at være rigtig tilfreds med Resultatet deraf; der melder sig for faa, de ere for daarlig forberedte og kunne ikke drage ordentlig Nytte af Læretiden, hvorfor de ej heller opnaa den ønskelige Uddannelse. Dog maa det ikke nægtes, at der i de sidste Aar er en kjendelig Bedring at iagttage. For at bringe bedre Udbytte af denne Gren af Lærningeinstitutionen har Selskabet nedsat et Udvalg til at fremkomme med Forslag til en bedre Ordning af denne Oplæring, men Udvalget har havt ondt ved at faa et tilfredsstillende Forslag at lægge frem. Det er vel blevet enigt om et Forslag, men er bange for, at det er for vidtgaende og vil gjøre for store Fordringer til Selskabet. Da nu hele Sagen er sat under Forhandling, har Udvalget ikke afgivet Forslaget, men anseer det rigtigst, at det behandles ogsaa af det nye Udvalg, som man antager, Præsidiets nu vil henvende sig til.

Præsidenten (Prof. Jørgensen). Da i sin Tid Spørgsmaalet om at opgive Uddannelsen af Dræningslærlinge og

Mejerskelærlinge forhandlede, var ogsaa Spørgsmaalet om at opgive Uddannelsen af Landvæsenlærlinge fremme, men der gjorde sig da den Betragtning gjældende, at Forholdet for disse sidstes Vedkommende var et helt andet. Man antog nemlig, at eftersom Landbruget havde udviklet sig i de forskjellige Dele af Landet, vilde det ikke være vanskeligt for Landboforeningerne at finde Gaarde, hvor Mejeriet dreves saa godt, eller hvor Dræning foretoges paa en saa fuldkommen Maade, at der dér kunde anbringes Lærlinge, og om det nu end maa indrømmes, hvad den ærede Foredragsholder har udtalt, at der fremkommer størst Sikkerhed og Fasthed, naar alting gaaer efter et bestemt System, er det dog vist, at der ogsaa kan virkes af andre end af Selskabet og navnlig paa dette Omraade, hvor Lærlingene for Uddannelsens Skyld ikke behøve at sendes langt bort fra deres Hjemstavn. Desuden maa man erindre, og det gjælder for Lærlingeinstitutionen i det Hele taget, at der her frembyder sig det svage Punkt, at Selskabets Bestyrelse kun kjender Forholdene de forskjellige Steder gennem Korrespondance; der kan ikke lyttes til det, der siges; man maa bedømme Forholdene efter, hvad der foreligger, og der kan derfor godt være Mangler tilstede dette eller hint Sted, som Bestyrelsen ikke kan opdage, men som kjendes i vedkommende Egn, og disse Mangler kunne ofte være af den Art, at vedkommende Sted ikke burde være Lærested. For Mejerske- og Dræningslærlinge undgaaes da denne uheldige Omstændighed bedst ved, at Sagen er overladt til Landboforeningerne, der jo tilfulde kjende Forholdene i de paagjældende Egne.

Hvad Landvæsenlærlingene derimod angaaer, da er Forholdet for deres Vedkommende et helt andet. Bestyrelsen faaer ikke saa sjældent direkte eller indirekte Anmodning om at anbringe en eller anden Lærling saa nær hans Hjem som muligt, men dette bliver der ikke taget Hensyn til; Sællænderen sendes til Jylland og Jyden til Sælland o. s. v. For den bondefødte unge Mand, der kun har bevæget sig indenfor en snever Kreds, er det en stor Forskjel, naar han kommer fra sin Hjemstavn til en ham ukjendt Egn af Landet; thi skjøndt han nødvendig maa finde meget overensstemmende med, hvad han har seet i Hjemmet, finder han dog meget, som er ham fremmed, hvilket ikke kan andet end vække hans Opmærksomhed og bringe ham til Eftertanke. At kunne sørge for Lærlingenes Anbringelse paa den Maade, staaer kun i Selskabets Magt, ikke i nogen enkelt Landboforenings, og derfor er det klart, at Landhusholdningsselskabet vedbli-

vende maatte sørge for Landvæsenlærlingenes Uddannelse, naar den skulde foregaa efter den samme Grundtanke, som havde været den raadende, siden denne Institution oprettedes 1820, altsaa i over 60 Aar. Ganske vist er der i Aarenes Løb foretaget enkelte Ændringer, men dog ikke af nogen gennemgribende Natur. Indtil 1848 vare Landvæsenlærlingene saaledes fritagne for Krigstjeneste, men denne Begunstigelse faldt bort ved Indførelsen af den almindelige Værnepligt, og der indtraadte da et Vendepunkt i hele Lærlingesagen; det syntes nemlig, som om Tilgangen af Lærlinge kun skulde blive ringe, men man tilbød da Lærlingene Løn, som i Begyndelsen udrededes af Selskabet, senere af Husbonderne, og da Krigen var forbi, havde Sagen atter Fremgang og er da vedbleven at gaa i samme Gænge indtil nu.

Hvad der ved Lærlingeinstitutionen mange Gange havde forbauset Taleren var, at der kun forefaldt faa Rivninger mellem Husbonde og Lærling, hvilket i hans Øjne syntes at vise, at der var en god Aand herskende mellem de forskellige Samfundsklasser; uden at det var Tilfældet, maatte der fremkomme mange flere Rivninger. — I det Hele taget havde Taleren den Tro, at Lærlingeinstitutionen havde været et overmaade vigtigt Led i den Kjæde af Foranstaltninger, som havde bidraget til vort Landbrugs Udvikling, og glædeligt var det derfor at høre Udlændingene omtale denne Institution med Beundring. Da Taleren sidste Sommer var i Sverrig, havde Selskabets Lærlingeinstitution stadig været paa Tale, og det samme havde været Tilfældet under Udstillingen i Paris i 1878; den optog aldeles Udlændingenes Opmærksomhed. Den af den ærede Foredragsholder sidst berørte Maade at anbringe Lærlinge paa tiltalte Taleren meget og fortjente en grundig Overvejelse, hvad der ogsaa vilde blive den tildel.

Taleren skulde ved denne Lejlighed ikke undlade at takke Inspektør Buus for alt, hvad han havde udrettet i Lærlingesagen; hans Virksomhed sporedes tydelig. Den Kritik, som han i en lang Aarrække havde underkastet Lærlingenes Dagbøger, havde bidraget overordentlig meget til, at disse stadig vare blevne bedre og bedre, og at der nu var en Alvor og Sikkerhed tilstede, som fattedes tidligere. Med Inspektør Buus maatte Taleren være enig i, at Selskabet ikke burde opgive Lærlingeinstitutionen; den havde, som før nævnt, sin Betydning med Hensyn til Landbrugets Udvikling og kostede derhos ikke meget, selv om den ogsaa medførte en Del Arbejde og Ulejlighed. Søgte saaledes en Karl i en ældre Alder, mellem 26 og 27 Aar, om at anbringes som Lærling,

blev der altid, før han blev antagen, skrevet til ham og udviklet for ham, under hvilke Forhold han vilde blive stillet i Læretiden. Til Gaardmandssønner, om hvem man havde Grund til at antage, at de vare en Del forvænte hjemmefra, blev der ligeledes skrevet, forinden de antoges. Kom der Brydninger mellem Husbonde og Lærling, hvad der imidlertid som før bemærket kun skete sjældent, skulde Selskabet optræde som Mægler for at bringe et bedre Forhold tilveje o. s. v., o. s. v. Alt sligt medførte naturligvis som sagt meget Arbejde, men da Hovedsagen var, at Institutionen virkede gavnlig og Alle vare vistnok enige om, at den gjorde det, vilde det være urigtigt at ophæve den.

Etatsraad Valentiner. Inspektør Buus's Foredrag var saa fyldigt og medtog i den Grad alle mulige Momenter, ja man kunde vel sige skiftede i den Grad Sol og Vind lige i alle Retninger, at det var vanskeligt at rejse en Diskussion, og naar Taleren derfor tog Ordet, var det kun, fordi han mente, at Mødet ikke burde gaa hen — hvad der syntes at skulle blive Tilfældet — uden at der ogsaa var kommet Udtalelser fra Jordbrugernes Side. Det var fuldstændig korrekt, hvad Inspektør Buus havde fremført, at Lærlingeinstitutionen i sin nuværende Skikkelse væsentlig benyttedes af unge Mænd fra det mindre Jordbrug, idet de enten havde Lyst til at opnaa en anden Stilling, end de havde, eller ogsaa havde vanskeligt ved at finde Beskæftigelse hjemme og derfor søgte ud fra Hjemmet. Sjældnere var det derimod vistnok Tilfældet, at Lærlingeinstitutionen benyttedes af dem, som efter endt Uddannelse ønskede at vende tilbage til Hjemmet, og Taleren nærrede ogsaa nogen Tvivl om, hvorvidt det var ganske heldigt for den unge Mand, der ønskede at træde tilbage i den mindre Virksomhed, at blive uddannet gennem Selskabets Lærlingeinstitution. Efter Talerens Mening faldt det en Smule vanskeligt for den, der i 3 Aar havde bevæget sig i store Forhold, at komme tilbage til og finde sig til Rette i den mindre Virksomhed. — Som Forholdene vare nu, troede Taleren at turde udtale, at det store Landbrug meget nødig vilde undvære Lærlingeinstitutionen; den havde tilført og tilførte stadig det store Landbrug en Mængde fortrinlige Kræfter, der støttede det paa mange Maader, og den private Lærevirksomhed kunde vistnok paa ingen Maade erstatte Selskabets Lærlingeinstitution. Uddannelsen ad privat Vej benyttedes imidlertid nu i en temmelig vid Udstrækning; det var vistnok et ikke ubetydeligt Antal af de mindre Jordbrugeres Sønner, der søgte de større Gaarde for gennem en kortere eller

længere Tid at blive uddannede i Landvæsen, Mejeri o. s. v., og efter Talerens Opfattelse var det meget nyttigt for dem, selv om de ogsaa gik tilbage til den mindre Bedrift, at have havt Lejlighed til at sætte sig ind i Driften, som den foregik paa en større Gaard, thi det var jo en given Sag, at der paa de fleste større Gaarde var ikke saa lidt at lære. Den hele Ordning af Arbejdet, den mere økonomiske Anvendelse af Tiden ligesom ogsaa den mere rationelle Drift, som dér i Regelen foregik fremfor i det mindre Jordbrug, vilde ikke undlade at udøve sin Indflydelse.

Hvad nu selve Lærlingeinstitutionen angik, da kunde det jo ikke kaldes andet end heldigt, at de unge Mænd fra det mindre Jordbrug, som ellers vanskelig kunde opnaa at komme frem, gennem den vare i Stand til at komme i en god og nyttig Virksomhed; men der kunde dog her opkastes det Spørgsmaal, om det ogsaa fremtidig var nødvendigt at holde fast ved den treaarige Uddannelse. Indrømmes skulde det naturligtvis, at en treaarig Uddannelse var bedre end en toaarig, men det maatte ogsaa mindes, at de fleste Lærlinge mødte ganske anderledes forberedte nu end tidligere, og det burde derfor gjøres til Gjenstand for Overvejelse, om der ogsaa var en absolut Nødvendighed tilstede for fremdeles at blive staaende ved de tre Aar. Inspektør Buus's Henstilling til Selskabet om at gøre sig til Mellemed mellem dem, der søgte Uddannelse i det mindre Jordbrug og Brugere af saadanne mindre Ejendomme, der egnede sig til at være Læresteder, tiltalte Taleren meget. Det vilde upaatvivlelig være et Gode ogsaa for saadanne Lærlinge at blive revne ud af de Forhold, hvorunder de vare opvoxede, og komme til nye dem ukjendte Egne, og det vilde derfor være ønskeligt, at man ikke vilde lade denne Sag falde, men sørge for at blive kjendt med, hvor vidt der rundt omkring i Landet var Stemning for en saadan Udvidelse af Lærlingeinstitutionen, og at Selskabet da, for saa vidt der virkelig skulde vise sig at være Stemning derfor, tog sig af Sagen og gjorde noget i den Retning. — Sluttelig skulde Taleren kun gjøre en kort Bemærkning angaaende Mejeribødkerlærlingene, som Inspektør Buus ogsaa omtalte. De Vilkaar, som Mejeribødkerlærlingene kunde opnaa efter at være uddannede, vare ikke meget tillokkende: Lønnen var i Almindelighed kun 250 à 300 Kr., altsaa mindre end hvad f. Ex. Medhjælper og Forvaltere i Regelen opnaaede; kun de færreste Steder havde Mejeribødkerne en Løn af 400 à 500 Kr., og hvorvidt der vilde ske nogen Forandring i denne Retning, var vanskelig at sige.

For Tiden syntes det i alt Fald ikke, at der var nogen stor Lyst til at sætte Lønnen op. Dette kunde naturligvis ikke andet end udøve sin Indflydelse med Hensyn til Tilgangen til denne Stilling, hvorfor man jo ogsaa saa, at de unge Mennesker, der meldte sig som Mejeribødkerlærlinge, gjennemgaaende ikke vare saa vel underviste eller saa vel begavede som dem, der meldte sig til de andre Stillinger.

Etatsraad Tesdorpf var enig med Etatsraad Valentiner i, at Inspektør Buus havde i alle Maader behandlet det opstillede Spørgsmaal saa udtømmende, som det var muligt, hvorfor man ikke kunde andet end være ham taknemmelig. Lærlingesagen var bleven grundig belyst lige fra Begyndelsen og til Enden; dens lyse og mindre lyse Sider vare bleve fremdragne og drøftede, og der var opkastet det Spørgsmaal, hvorvidt den paa de forskjellige Stadier kunde underkastes Ændringer, eller hvorvidt det var heldigt at holde fast ved det gamle. Efter Talerens Mening kunde de Anskuelse, Inspektør Buus havde fremsat, vanskelig rokkes; de grundede sig paa en mangeaarig Erfaring, en Erfaring, der gik ud over, hvad alle Andre, der havde beskæftiget sig med Lærlingesagen, kunde være i Besiddelse af, thi som bekjendt gjorde Inspektør Buus Selskabet den store Tjeneste at gennemse hver enkelt Lærlings Dagbøger og derefter give Selskabet sin Mening tilkjende desangaaende. Taleren havde selv befattet sig med Lærlingesagen i en Række af Aar; lige siden 1852 havde han haft Dræningslærlinge, Mejerilærlinge og Mejerskelærlinge, Bødkerlærlinge og Landvæsenslærlinge, og det baade fra Selskabet og ad privat Vej, og skulde han nu efter den Erfaring, han havde gjort i den siden 1852 tilbagelagte Aarrække, udtale en Dom med Hensyn til hele denne Sag — her var det jo særlig Landhusholdningsselskabets Lærlinge, det gjaldt om — vilde det være den, at han vilde meget bede Landhusholdningsselskabet om endelig ikke at slaa Haanden af Lærlingeinstitutionen, den Institution, som Professor Jørgensen med Rette betegnede som en af de skjønneste, vi havde benyttet, og som en af dem, der havde været virksomst til at løfte det danske Landbrug. Lærlingeinstitutionen var, som ogsaa bemærket af Professor Jørgensen, en Institution, der var særegen for Danmark og ikke fandtes andetsteds, hvorfor den ogsaa hos de mange Gjæster, som Taleren aarlig havde fra saa at sige alle Europas Lande, vakte Forbauselse. »En saadan Institution vilde det ikke være muligt at faa oprettet i vort Land«, sagde baade Franskmanden, Tyskeren, Engelskmanden o. s. v. Taleren havde ofte

svaret disse Fremmede, at han vilde ønske, at han saa sig i Stand til at kunne samle alle sine Lærlinge om sig og præsentere dem for dem; ja han vilde endogsaa føle sig stolt ved at kunne præsentere dem disse vakre unge Mennesker, der staa som et lysende Exempel paa den Sundhed, der boer i den danske Bondestand.

Lærlingene, som Taleren havde paa Ourupgaard, samlede han gjerne én Gang om Ugen om sig, gjorde dem opmærksomme paa Sagernes Gang i Fortiden og Nutiden og pegede hen imod Fremtiden og holdt dem altid Tidens rette Anvendelse for Øje. Hvad Taleren, der selv havde gennemgaaet en treaarig Læretid og en Læretid, der havde været strængere, end han forlangte af sine Lærlinge, fremsatte for dem, lyttede de til med Opmærksomhed og respekterede, og han kunde ikke sige andet, end at det var forbausende, saa sjældent det i det lange Tidsrum, i hvilket han havde havt Lærlinge, var faldet i hans Lod at være nødsaget til at udtale Misfornøjelse eller Utilfredshed med nogen af dem, ja han kunde sige, at Omgangen og det Arbejde, han havde med sine Lærlinge, hørte til de glædeste Punkter i hans Liv, ligesom han ogsaa var gennemtrængt af Overbevisningen om, at vi gennem Lærlingeinstitutionen havde gjort det danske Jordbrug, baade det større og det mindre, en væsentlig Tjeneste.

Inspektor Buus havde gennemgaaet den unge Lærlings Historie lige fra Skoletiden, paaapeget, hvorledes han udvikledes paa Almueskolen og paa Højskolen, og hvorledes det gik ham, naar han saa siden kom ind under Selskabet for gennem en treaarig Læretid at uddannes i Landvæsenet; og medens det nu skulde indrømmes, at Lærlingenes Ansøgninger ofte lode meget tilbage at ønske, saa at det maatte anbefales dem at lægge sig baade efter en bedre Haandskrift og en bedre Stil, maatte det paa den anden Side ogsaa indrømmes, at de Tid efter anden gjorde sig Umage for at komme med; for det meste præsterede de, naar de tre Aar vare gaaede, ogsaa paa dette Omraade noget ganske andet — hvad der jo kunde sees af deres Dagbøger — end da de begyndte deres Læretid. Hvert Halvaar, naar Taleren fik et nyt Hold Lærlinge, forelagde han dem en Række Spørgsmaal angaaende deres Fortid og havde da stadig erfaret, at Aar efter Aar steg Antallet af dem, der havde været paa Højskolen, hvad ikke kunde andet end kaldes glædeligt, thi det viste sig tydelig, at Opholdet paa Højskolen havde havt en overordentlig gavnlig Indflydelse paa dem, hvorfor han ogsaa anbefalede dem, der forlode ham og ikke tidligere havde været paa

Højskolen, endelig ikke at forsømme at komme dér i en kortere eller længere Tid, eftersom Forholdene kunde tillade dem det.

Den private Lærlingeinstitution havde det Heldige ved sig, at et stort Antal af de unge Mennesker, der benyttede den, vendte tilbage til Bøndergaardene, hvilket derimod meget sjældent var Tilfældet med Landhusholdningsselskabets Lærlinge; naar disse havde gennemgaaet det treaarige Kursus, søgte de som oftest større Pladser og vare ogsaa paa Grund af den større Modenhed, som den treaarige Uddannelse uomtvistelig maatte medføre, afgjort mere skikkede til at paatage sig saadanne Pladser end de andre. Taleren troede, at hans Lærlinge vilde give ham det Skudsmaal, at man hos ham af alle de Kræfter, der stode til Raadighed, søgte at skaffe dem de Stillinger og de Pladser, de kunde magte; men man søgte stadig at dæmpe deres Fordringer med Hensyn til de Stillinger, de attraaede, fordi man mente, at det var meget bedre at begynde lidt smaat end for stort, at arbejde sig opad med Alvor, og Alvor boede der i den danske Bondesøn, naar han duede til noget, og i Almindelighed duede han til noget, naar han begyndte paa et treaarigt Kursus og gennemgik det tilfredsstillende. Hans Interesser vare mindre spredte og gik mere i en vis bestemt Retning, end Tilfældet var med de unge Mennesker, der kom fra andre Samfundsklasser. Det var en Erfaring, Taleren stadig havde haft Lejlighed til at gjøre i sin store Virksomhed, og derfor skulde han heller ikke lægge Dølgemaal paa at udtale den, at hvor flinke Sønner han end havde haft med at gjøre, som vare komne til ham fra andre Stænder, saasom fra større Jordbrugere, Præster, Skolelærere o. s. v., saa var dog hos ham en dygtig Bondesøn ganske særlig kaldet til at være Under- eller Overforvalter.

At Lærlingene, hvad Pengespørgsmaalet angik, hidtil havde arbejdet paa forholdsvis billige Vilkaar, skulde Taleren villig indrømme, men paa den anden Side var det, som Inspektør Buus ogsaa sagde, ikke alene Pengespørgsmaalet, der her var Tale om. At gaa til at give Lærlingene den højeste Karleløn, vilde afgjort svække den hele Institution i dobbelt Retning. Tiderne forandrede sig imidlertid og stillede større og større Fordringer, og Selskabet var ogsaa, saavidt Taleren erindrede, gaaet lidt opad i den her omtalte Retning og vilde fremdeles vistnok ogsaa være tilbøjelig til at gaa ind paa en Fremgang; men det maatte afgjort have sine Grænser, naar Institutionen ikke skulde svækkes, naar det ikke skulde komme dertil, at Lysten til at virke for Ved-

kommende baade paa den ene og den anden Maade skulde blive mindre og mindre, og Husbonderne tilsidst blive kjede af den hele Institution.

Hvad endelig det Spørgsmaal angik at drage det mindre Jordbrug med ind i Nættet af Læresteder, da var det jo unægteligt, at der var en stor Fremgang ogsaa for dettes Vedkommende i den sidste Snest Aar, og det Raad, som var givet, ogsaa at benytte dette Jordbrug som Lærested, var derfor vistnok fuldkommen berettiget; men paa den anden Side maatte det ogsaa erindres, at i mange Retninger bøde de større Gaarde Fortrin som Lærested fremfor de smaa, og de vilde ogsaa, naar man overlod til de unge Mennesker selv at vælge, som oftest blive foretrukne. Der maatte nødvendigvis gjøres flere Erfaringer og være noget mere vækkende i det større Jordbrug end i det mindre, der jo imidlertid ogsaa har sine Fortrin. Sikkert vilde det i ethvert Tilfælde være, at Lærningeinstitutionen vilde tabe sin Betydning, naar man vilde betragte det som en Opgave hovedsagelig at søge Lærestederne mellem det mindre Jordbrug. — Endnu engang vilde Taleren udtale sin Glæde over det udmærkede og udtømmende Foredrag, som Inspektør Buus havde holdt, og som han haabede vilde blive spredt rundt omkring i Landet, at det kunde bidrage til, at Institutionen fremdeles, særlig blandt Bondestanden, bevarede den Gunst, den hidtil havde kunnet glæde sig ved; den havde været en stærk Løftestang for det fremadskridende Jordbrug her i Landet.

Forstander J. Hansen (Faubogaard) havde været Lærling under Selskabet, fra 1867 til 1870, og da han antog, at det vilde have sin Betydning, at en af Selskabets tidligere Lærlinge udtalte sig om Sagen, der forøvrigt interesserede ham i høj Grad, havde han, skjøndt nyt Medlem og første Gang, han var tilstede i Selskabets Møder, ikke villet undlade at bede om Ordet. Taleren havde med Glæde hørt Inspektør Buus's Foredrag, og særlig glædede det ham, at Højskolen og Landboskolen havde faaet et saa godt Omdømme, som skeet var, men han skulde ikke nægte, at han havde ventet, at Inspektør Buus var fremkommen med Forslag til Forandringer i Lærningeinstitutionen; — Taleren tænkte her nærmest paa den Side af Sagen, der angik Landvæsenlærningene, eftersom det var dem, han kjendte bedst til — navnlig med Hensyn til Uddannelsens Varighed og den Alder, hvori Lærningene skulde antages. Sagen var jo nemlig den, og det vare vistnok Alle kjendte med, at jo mere Oplysning der var tilstede, og jo mere Udvikling Lærningen havde, desto lettere og hurtigere

vilde han ogsaa kunne sætte sig ind i det, han skulde have med at gjøre, og da Taleren mente, at vi, hvad denne Side af Sagen angik, vare gaaede fremad, syntes det ham, at en Læretid af 3 Aar var lovlig lang. En ung Mand vilde, naar han ellers var noget udviklet og forberedt, ved et Ophold af 2 Aar i en fremmed Egn, fjernet fra Hjemmet, kunne naa saa vidt, at han vilde kunne træde i en anden Tjeneste, og Taleren vilde derfor tillade sig at bede Præsidiets at tage under Overvejelse, om Læretiden ikke kunde forkortes noget samtidig med, at Aldersgrænsen for Antagelsen forhøjedes fra 18 Aar, som den nu var, til 20 Aar. Mange unge Mennesker vare endnu ikke fuldt udviklede i 18 Aars Alderen, og naar det var Tilfældet, blev der vistnok paa de fleste Steder taget Hensyn dertil, hvad Arbejdet angik, men naar der skulde tages saadanne Hensyn, kom vedkommende unge Mænd i det første, ja maaske ogsaa i det andet Aar til at gaa udenom, hvad han maaske ikke burde. En anden Grund, som ogsaa talte for at sætte Alderen op, var den, at den unge Mand ligefrem som Menneske betragtet sjælden var udviklet nok til at tage Plads som Forvalter eller lignende paa en større Gaard, før han havde været Soldat, altsaa ikke før han havde naaet de 23 eller 24 Aar.

Idet Taleren nu vilde gaa over til at gjøre nogle yderligere Bemærkninger angaaende Lærlingesagen, vilde han forud bede om, at man vilde tage venlig imod dem; de fremkom ikke som en Kritik eller for at træde nogen for nær, men for Sagens egen Skyld. Som Stillingen var, var der meget stor Forskjel paa de Læresteder, Landhusholdningsselskabet raadede over, og det ikke alene med Hensyn til, hvor den unge Mand lærte, men ogsaa med Hensyn til, hvorledes han blev behandlet i saa godt som alle Retninger. Taleren kunde nu saa godt forstaa, at hvis man stillede alt for store Fordringer til Lærestederne, hvis man sagde, at saadan og saadan skulde Lærlingene have det, vilde Ingen eller kun faa tage mod Lærlinge, men paa den anden Side kunde han dog ikke undlade at udtale, at den Fordring maatte stilles til ethvert Lærested, at det virkelig var saaledes, at man turde vente, at den unge Mand fik noget Udbytte af sit Ophold dèr. Vilde det derfor være noget ubilligt Forlangende, eller vilde det støde mange Læresteder bort, hvis man stillede den Fordring, at Lærlingen skulde spise for sig selv og have et Kammer for sig selv, hvor han kunde arbejde i Ro. For 16 Aar siden, i alt Fald, var Stillingen saaledes, at det mange Steder kun var meget smaat med, hvad Lærlingen kunde naa

i Retning af Selvvirksomhed, netop paa Grund af at han ikke havde noget Sted, hvor han kunde finde den fornødne Ro dertil. Professor Jørgensen udtalte, at der til de ældre Karle, der meldte sig som Lærlinge, blev stillet den Forespørgsel, om de ogsaa virkelig havde betænkt sig paa, hvad de gik ind til; men vilde det ikke være rigtigt samtidig at spørge dem, eller rettere sagt alle dem, der melde sig som Lærlinge, om de efter Læretidens Udløb agtede at tage Plads paa større Gaarde. Taleren vilde nemlig helst have, at Selskabet kun tog sig af dem, der agtede at gjøre det, thi Taleren maatte nemlig med Etatsraad Valentiner være enig i, at det ikke var heldigt at lære af det store Jordbrug, hvorledes man skulde blive »smaa«. Som nævnt af Inspektør Buus, havde allerede nu en stor Del af Lærlingene været paa Højskolen, forinden de meldte sig til Landhusholdningsselskabet, men vilde det ikke være heldigt, om det ligefrem blev stillet som Betingelse for at blive optagen som Lærling, at Vedkommende først skulde have været paa en Højskole; ja Taleren mente endog, at det ikke skulde være nok, at Vedkommende havde været paa en Højskole, men de skulde ogsaa fra vedkommende Forstander medbringe Bevis for, at de virkelig magtede at læse, skrive og regne ordentlig. Om ogsaa Lærlingenes Antal maaske derved tog noget af, vilde efter Talerens Mening ikke have noget at sige, naar der blot var rigtig gode Pladser til Raadighed for dem, og de virkelig havde Lyst og Trang til at gaa den Vej at blive Medarbejdere i det større Landbrug. Efter Aarsberetningen for 1881—82 havde 48 Lærlinge faaet Lærebrev, én var død og 15 vare udtraadte, men naar der var udtraadt saa mange, inden Læretiden var forbi, var det vistnok, fordi de ikke havde været rigtig paa det Rene med, hvad de egentlig gik ind til. Stillede der derfor de Betingelser, Taleren havde nævnt, til Lærestederne og til Lærlingene, vilde man vistnok opnaa, at Tilfredsheden i alle Retninger blev større, end den hidtil havde været; thi naar Taleren skulde være ærlig, maatte han sige, at han havde hørt mange Klager — hvoraf naturligvis en Del havde været begrundet, en Del ubegrundet, — som dels hidrørte fra, at Lærlingene havde været for unge og for uvante til at arbejde, og dels fra, at mange af Lærestederne, i alt Fald i tidligere Tider, ikke havde været tidssvarende. Om Forholdene virkelig nu for Tiden vare saadanne, at man kunde stille Betingelser til begge Sider, turde Taleren ikke sige, men han troede, at hans Bemærkninger fortjente grundig Overvejelse.

Hvad endelig det Spørgsmaal angik at drage de mindre Jordbrug med ind i Kredsen af Læresteder for dér at uddanne dem, der kun tænkte paa at blive ved det mindre Jordbrug, da vilde Taleren udtale, at han ikke antog, at man vilde finde mange mindre Jordbrug, der vilde modtage Lærlinge; imidlertid kunde et Forsøg i den Retning jo ikke skade, og han vilde derfor ikke fraraade det.

Professor Segelcke. Ved at omtale dels en nu ophævet og dels en endnu bestaaende Gren af Lærlinginstitutionen, nemlig Mejerskelærlinge og Mejeribødkerlærlinge, havde Inspektør Buus draget Talerens Navn frem, og skjøndt han egentlig havde nogen Betænkelighed ved at afbryde Diskussionen om det foreliggende Æmne, kunde han dog ikke undlade at gjøre en kort Bemærkning, fordi Inspektør Buus paa dette Punkt, vel nærmest fordi det laa udenfor selve Sagen, ikke havde været saa oplysende som paa alle de andre Punkter. Det forholdt sig ganske rigtigt, at Taleren havde sin Andel i, at Mejerskelærlinginstitutionen blev ophævet, og det var ikke Talerens Skyld, at Mejeribødkerlærlinginstitutionen ikke led samme Skjæbne, da det var hans Mening, at Landhusholdningsselskabet ikke havde Grund til at oprettholde Institutioner, som kostede Penge, naar det ikke saa sig i Stand til at skaffe de paagjældende Lærlinge en bedre Uddannelse end den, de kunde opnaa uden Selskabets Mellekomst, og vist var det, at Mejeribødkerlærlingenes Uddannelse kostede Selskabet en Del Penge, medens det ikke var Tilfældet med Landvæsenlærlingene. Naar Inspektør Buus dernæst mente, at det stod daarlig til med Mejerskerne Uddannelse, ja at der skulde være Tilbagegang i denne Retning, siden Selskabet var traadt tilbage fra at tage sig af den, da maatte Taleren sige, at han ikke nærrede nogen Frygt i saa Henseende, selv om det end kunde siges, at der manglede Kontrol. Sagen var nemlig den, at samtidig med Mejerskerne Uddannelse var der gaaet Uddannelsen af en anden Klasse af Folk, nemlig af unge Landmænd, og denne Uddannelse havde strakt sig vidt omkring i Landet og havde havt betydelig Indvirkning paa Mejerskerne, idet de unge Landmænd havde været i Stand til at bibringe Mejerskerne Kundskaber, som de ellers vanskelig vilde have havt Adgang til; og naar Uddannelsen ikke var skreden videre frem, end Tilfældet var, da troede Taleren, at en væsentlig Grund dertil var, at de unge Landmænd endnu stode langt tilbage i Kundskab med Hensyn til Mejerivæsenet, baade i praktisk og theoretisk Henseende, saa at de, skjøndt det maatte erkjendes, at

der var gjort store Fremskridt, havde vanskelig ved at gaa saa hurtig fremad som nødvendig for paa en fyldestgjørende Maade at udfylde deres Plads, særlig i den Periode, hvori vi nu vare, som jo udmærkede sig ved, at Fordringerne paa Mejerivæsenets Omraade voxede med en rivende Fart, i en ganske anden Grad end paa noget andet af Landbrugets Omraader. Under saadanne Forhold vare Landmændene tilbøjelige til at kaste Skylden alle andre Steder hen end netop dér, hvor de først skulde søge efter den, nemlig hos sig selv. Paa en af sine landøkonomiske Rejser kom Taleren til en Landmand, som havde giftet sig med en Mejerske. Der havde været Fejl ved Smørret, og Landmanden tog da Taleren til Side og spurgte ham, om han ikke fandt, at det var sørgeligt, at der, naar man havde taget den bedste Mejerske i Stiftet til Hustru, skulde fremkomme Klager over Smørret. At saadant skulde ske, fandt han urimeligt og hvorfor? fordi han ikke havde Forstand paa Mejerivæsenet. Taleren søgte at stille ham tilfreds, idet han var overbevist om, at vedkommende Landmand havde en saa dygtig Medhjælper, som kunde skaffes tilveje. Da Taleren kom ud i Marken, viste det sig, at man der havde gjort sig skyldig i den groveste Forsømmelse, men det fandt vedkommende Landmand ikke saa slemt, og hvorfor? fordi han besad den fornødne Kundskab til at bedømme Forholdene her og til at indse, at man ikke kunde faa alting til at gaa efter en Snor. Taleren havde nu Formodning om, at den Dom, som Inspektør Buus havde udtalt over Mejerskernes Uddannelse, for en stor Del faldt ind under, hvad her var meddelt. I samme Grad, som Landmændene skride frem i Dygtighed, i samme Grad vilde ogsaa Mejerskerne skride fremad i Dygtighed; men da det var de unge Landmænds Uddannelse, der var Tale om og ikke Mejerskernes, skulde Taleren ikke fordybe sig videre i Spørgsmaalet, men ende med at rette det Spørgsmaal til Inspektør Buus, om han virkelig ikke havde noget Forslag at stille med Hensyn til de unge Landmænds Uddannelse. Det forekom Taleren, at det havde ligget nær for Inspektør Buus at opkaste det Spørgsmaal, om det ogsaa var rigtigt, at Landhusholdningsselskabet i Længden vedblev at have Læringer i tre Aar for at uddanne dem til Medhjælper, Forvaltere, Inspektører o. s. v. paa større Gaarde, uden at bibringe dem nogensomhelst Kundskab i Mejerivæsenet eller i Husdyrbrug. Det var vistnok kun undtagelsesvis, at Læringerne efter at have gennemgaaet det treaarige Kursus havde lært Mejeri, men alligevel fik de Brev paa at kunne tage Plads som

Forvalter paa større Gaard. (Præsidenten: De faa kun Lærebrev paa, at de have været tre Aar hos dygtige Husbonder og faaet gode anbefalinger).

Forpagter Vestergaard (Petersdal), der selv for en Del Aar tilbage havde været Lærling under Selskabet i tre Aar, kunde ikke tro andet, end at det Tid efter anden mere og mere var gaaet op for Lærestederne, at de havde alvorlige Forpligtelser lige over for Lærlingene. For sit Vedkommende kunde han kun sige, at de tre Aar, han havde tilbragt som Lærling, havde været de smukkeste og behageligste i hans Liv, ihvorvel det skulde indrømmes, at naar man var ung, tog man maaske alt fra den lette Side og saa mange Gange ikke saa alvorlig paa Sagen som senere. At stille den Fordring til Selskabet; at det kun skulde uddanne de unge Mennesker for det mindre Jordbrug, og at det ikke skulde modtage andre Lærlinge end dem, der havde Attest fra en Højskole for, at de vare skikkede til at tjene under Selskabet, var efter Talerens Mening temmelig vidtgaaende. Saavidt Taleren vidste, stillede der nu den Fordring, at Lærlingene selv skulde have skrevet deres Ansøgninger, og dette i Forbindelse med Attest fra Præst og Skolelærer i vedkommende Sogn maatte kunne afgive en god Vejledning i denne Retning. Taleren havde i det Hele taget hørt udtale Tilfredshed med den hele Institution. Naturligvis var det en Selvfølge, at der kom mange unge Mænd ind under Selskabet som Lærlinge, der gjorde sig helt andre Forestillinger om Sagen, end Virkeligheden tillod, og som ikke havde de Forudsætninger, som vare nødvendige, men i det Hele og Store var det klart, at vi i vort lille Land kun havde Grund til at glæde os over vor Lærlingeinstitution, ligesom Taleren ogsaa var overbevist om, at vi skyldte de store Avlsbrug en væsentlig Tak derfor, thi det var aldeles vist, at de store Avlsbrug paa en langt fyldigere Maade end de mindre vare i Stand til at give de unge Mænd Lejlighed til baade at se og at lære noget, ja til i det Hele at holde deres Interesse og Opmærksomhed vedlige. Det kunde efter Talerens Overbevisning det mindre Jordbrug ikke. Naar Professor Segelcke sagde, at Lærlingene ikke kom i Kostalden, da var det ikke rigtigt; naar Lærlingen ikke kom dér ellers, saa kom han dér i sin Fritid, ligesom han ogsaa talte med Mejeribestyrelsen og Mejersken om Mejerivæsenet. Lærlingen kunde lære alle Forhold at kjende, naar han selv vilde.

Forstander J. Hansen maatte gjøre Forpagter Vestergaard opmærksom paa, at han gjorde sig skyldig i en Fejltagelse, naar han antog, at Taleren vilde have, at Lærlingene

skulde anbringes paa mindre Gaarde; han havde tvertimod netop fremhævet de store Avlsbrug som Læresteder for de Lærlinge, der lærte under Landhusholdningsselskabet. Med Professor Segelcke maatte Taleren være enig i, at der de fleste Steder var for lidt Lejlighed til at blive bekendt med Husdyrbruget i saa stor Udstrækning, som det burde være Tilfældet. At henvise Lærlingene, som fremhævet af Forpagter Vestergaard, til at benytte Fritiden til at sætte sig ind i Forholdene desangaaende, vilde næppe være tilstrækkeligt. Tiden krævede ligefrem, at der skete Ændringer i Lærlingeinstitutionen og det saaledes, at der ogsaa blev taget Hensyn til Husdyrbrug og Mejerivæsen, af hvilke det sidste maaske nok maatte læres senere, medens den praktiske Side af Husdyrbruget vilde kunne læres i selve Lærlingetiden. Som sin faste Overbevisning maatte Taleren imidlertid hævde, at den Bondekarl, der i 18 Aars Alderen kom ind som Lærling under Landhusholdningsselskabet og ikke havde været paa Højskolen, altsaa kun mødte med almindelige Skolekundskaber, vilde ikke, naar de tre Aar vare forbi, have den Udvikling, Dygtighed eller Indsigt, som Nutiden krævede, for at kunne tage Plads paa større Gaarde i betydeligere Stillinger.

Etatsraad Tesdorpf vilde kun bemærke, at paa de Gaarde, hvor han havde Mejeri, skiftede Lærlingene mellem Mejeriet og Kostalden. Taleren havde altid Lærlinge i Mejeriet og altid Lærlinge i Kostalden, og for ham personlig var det en Opgave, naar han hver Søndag samledes med sine Lærlinge, at gjøre dem fortrolige med Gangen i Mejeriet og i Kostalden. Til Mejerister kunde han ikke uddanne dem, men gjøre dem bekendte med Sagerne og føre dem fremad saa vidt muligt baade kunde han og gjorde han.

Docent Fjord vilde som Repræsentant for Almueskolen ikke undlade at bringe Inspektør Buus en Tak for det Omdømme, han havde ladet Almueskolen blive tildel. Hvis Almueskolen i Danmark virkelig var saa slet, som det fra anden Side var blevet fremsat, vilde Almuens Børn vistnok hverken gennem Landhusholdningsselskabets Lærlingeinstitution eller gennem andre Lærlingeinstitutioner kunne arbejde sig opad, som det jo nu er Tilfældet. Naturligvis skulde det indrømmes, at der, naar der var gaaet 9 à 10 Aar efter Udgangen fra Skolen, kunde være glemt meget, men blev blot det tidligere Lærte en Smule oprisket, var det atter tilstede.

Inspektør Buus antog, at den Behandling, Sagen nu undergik, ikke skulde være nogen afsluttende, men kun en foreløbig Behandling, hvorved de forskjellige Anskuelser, der

næredes om Sagen, kunde komme frem, og med denne Forudsætning for Øje var Taleren glad over at have hørt de forskellige Taleres Indvendinger og Udtalelser angaaende de Mangler, der burde rettes. At der, som Forstander Hansen udtalte, havde været og var Mangler tilstede ved Lærestedene, skulde ikke benægtes, og jo længere Tid tilbage, jo større. Hvad det angik, at Lærlingene skulde have eget Værelse og spise for sig selv, da var saadant ganske vist ikke Tilfældet tidligere, men Taleren vilde tro, at det vistnok var Tilfældet nu allevegne. Naar Hr. Hansen dernæst havde udtalt Ønsket om, at Aldersgrænsen for Antagelsen skulde sættes op, da var det noget, som kunde være Gjenstand for Overvejelse, men Taleren vilde dog ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at det, hvis man satte Alderen for Antagelsen op til 20 Aar, let vilde føre i Konflikt med Militærtjenesten. Hr. Hansen nævnte ogsaa, at mange Lærlinge forrige Aar vare udtraadte af Tjenesten i Utide, men man maatte, hvad dette Forhold angik, ogsaa se hen til, af hvad Grund de vare udtraadte, og det vilde da vise sig, at det dels var skeet paa Grund af Sygdom, dels paa Grund af Familieforhold, Militærtjeneste o. s. v., men naturligvis var der ogsaa blandt de udtraadte saadanne, som, efter at være komne i Tjeneste som Lærlinge, senere havde forandret Bestemmelse og derfor vare udtraadte. Med Hensyn til den treaarige Læretid skulde Taleren bemærke, at der muligvis nok kunde lempes noget ved den, og efter den Erfaring, Taleren havde, havde Præsidiet ogsaa adskillige Gange viist sig villigt til at foretage Lempelser, naar Omstændighederne talte derfor. Havde saaledes f. Ex. en Lærling viist sig dygtig og inden Udløbet af de tre Aar faaet tilbudt en Plads, havde Præsidiet givet ham Tilladelse til at aftjene den resterende Tid paa det Sted, hvor Pladsen var ham sikret, for at kunne meddele ham Lærebrev. Saavidt Taleren kunde dømme, kom Lærlingene de fleste Steder nogen Tid i Kostalden, men der var naturligvis endnu mere at gjøre i den Retning, og man maatte arbejde hen til, at der under den treaarige Læretid kunde skaffes Lærlingene mere Uddannelse i Husdyrbrug, end nu var Tilfældet. Hvad derimod Mejeridriften angik, da havde Taleren ikke noget Forslag at stille om, at der i den treaarige Læretid skulde bibringes Lærlingene Kundskab deri, eftersom det var hans Mening, at ikke alle Læresteder vare af den Beskaffenhed, at Mejeridriften kunde optages i Undervisningen. De, der søgte Selskabets udlærte Lærlinge, søgte Mænd, der kunde lede Arbejdet; dertil vare de Udlærte

skikkede, og dertil kunde unge Mænd blive uddannede paa den Maade, det nu skeer.

Husdyrbrugskonsulent Jessen. Der var to Arter af Lærlinge, som ikke vare blevne nævnte, nemlig Husholdningslærlinge og Roelærlinge, og Taleren vilde derfor henvende Opmærksomheden paa dem, for at de ogsaa kunde komme i Betragtning ved de yderligere Forhandlinger, der skulde finde Sted angaaende den hele Lærlingeinstitution.
